

порівняльне державознавство, яке може розглядатися як *самостійна наука в системі державознавства* (подібно до системи юридичних наук), а *порівняльні дослідження державознавства як самостійної державницької науки* [1]. На цій базі згодом «зародилася» думка про можливість «існування» поряд з правознавством такої окремої науки, як «державознавства», котра за своїм предметом виходила б за межі юриспруденції.

Ми з вищезазначеним цілком згодні, адже теоретична необхідність в усунуванні дуалізму «державо-право» підсилюється сучасною практичною ситуацією в Україні, коли є гостра потреба в комплексних, всебічних і глибоких «знаннях про державу». В науковому та й в освітньому плані, на нашу думку, прийшов час «визволити» теоретико-правову науку від державознавчих аспектів, «штучність» яких очевидна, та започаткувати окрему самостійну науку – «Державознавство», зміст якої був б набагато ширший, ніж юридичний сегмент тих державознавчих знань, що сьогодні містить «теорія держави і права». Це зумовлювало б створення спеціальних кафедр «державознавства» і викладання відповідних навчальних дисциплін державознавчого спрямування. Від цього виграли би, на нашу думку, як «теорія права», так і «теорія держави».

Список використаних джерел

1. Гусарев С. Д., Тихомиров О. Д. Державорозуміння і державознавство: діяльнісний та компаративний контексти. *Загальнотеоретичне правознавство, верховенство права та Україна : зб. наук. статей / гол. ред. А. Мелешевич.* – К. : ДУХ І ЛІТЕРА, 2013. С. 221–232.

2. Пікуля Т. О. Механізм держави (ретроспективний огляд та сучасні наукові тенденції визначення). *Право і суспільство.* 2010. № 2. С. 9–15.

3. Пікуля Т. О. Сучасний підхід до інтерпретації поняття «механізм держави». *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ.* 2012. № 2. С. 46–54.

ГАНЬБА Олег Борисович,

заступник начальника кафедри теорії права та кримінально-процесуальної діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, доктор юридичних наук

УМОВИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕХАНІЗМУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ ПРИКОРДОННОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Гібридна війна між Україною та Російською Федерацією зумовлює нагальну потребу подальшого удосконалення правового регулювання відносин як у сфері національної безпеки нашої держави, так і у сфері її прикордонної безпеки.

Визначена проблематика безпосередньо пов'язана з дослідженням умов, які сприяють підвищенню ефективності механізму правового регулювання (далі – МПР) відносин як загалом, так і у досліджуваній сфері зокрема.

Так, В. С. Афанасьєв серед загальних умов підвищення ефективності МПР називає якість роботи правозастосовних органів, організаційні, матеріальні та інші чинники, стан законності та правопорядку тощо [1, с. 17].

О. Ф. Скакун до таких умов, насамперед, відносить моральні якості суб'єктів правозастосовної діяльності, їх професійну активність, рівень правосвідомості та правової культури [2, с. 274]. Окреслену позицію поділяють і інші вітчизняні та зарубіжні науковці, які наголошують, що результат ефективності правового регулювання та механізму його здійснення залежить не тільки від права, а й від безлічі умов психологічного, соціального, економічного, культурного та іншого характеру, а також характеристик самого суб'єкта (його поглядів, уявлень, професійних навичок і умінь, патріотизму, відданості професії тощо), які діють на всіх стадіях правового регулювання [3, с. 164; 4, с. 114; 5, с. 217]. О. М. Куракін та інші науковці серед таких умов також виділяють рівень законності та правопорядку, якість джерел права, насамперед, відомих нормативно-правових актів, рівень і досконалість правореалізаційної та правозастосовної діяльності тощо [6, с. 289–291].

Виокремлюючи умови ефективності механізму правового регулювання прикордонної діяльності, Р. Л. Гальчук серед них називає: узгодженість і досконалість правових норм регулювання зазначеної діяльності; стабільність законодавства у прикордонній сфері; досконалий рівень правозастосовної діяльності; наявність дієвого механізму державного примусу; відсутність прогалин у правовому регулюванні прикордонної діяльності; високий рівень правосвідомості посадових осіб прикордонних органів; надійний захист суб'єктивних прав учасників прикордонних відносин; посилення відповідальності за неналежне виконання юридичних обов'язків усіма суб'єктами прикордонних відносин на основі вдосконалення інституту юридичної відповідальності [7, с. 138].

Однак автор майже не називає специфічних умов, що сприяють підвищенню такої ефективності, а щойно викладені умови підходять для будь-якої сфери діяльності держави. Зазначені умови, на наше переконання, мають містити особливості прикордонної сфери правового регулювання та механізму його здійснення, оскільки тоді вони сприятимуть більш глибокому пізнанню процесу правового регулювання в досліджуваній сфері, виявленню прихованих характеристик такого процесу й усуненню його недоліків. Адже умови ефективності МПР виявляють себе як зовнішні обставини, що діють поза нормами права, створюючи загальний фон, стан, який або знижує, або підвищує якість дії права загалом [8, с. 45].

Виходячи зі щойно викладеної аргументації, пропонуємо такі умови підвищення ефективності МПР відносин у сфері прикордонної безпеки України:

1) удосконалення змісту та структури, насамперед, охоронних і захисних норм права як засобу регулювання охоронних і захисних правовідносин з урахуванням перебування України у стані гібридної війни з РФ [2, с. 286–287];

2) удосконалення діючих форм права, особливо підзаконних нормативно-правових актів закритого типу, що регулюють оперативно-розшукові та інші правовідносини, у зв'язку з посиленням існуючих і виникненням нових загроз і викликів у досліджуваній сфері;

3) високий професіоналізм та оперативність діяльності правотворчих суб'єктів вищого, центрального та регіонального рівнів сектору безпеки і оборони держави;

4) системність, уніфікованість і збалансованість чинного законодавства як сфери національної безпеки України загалом, так і сфери її прикордонної безпеки зокрема;

5) досконалий рівень правореалізаційної та правозастосовної діяльності з урахуванням екстремальності умов її здійснення в зоні проведення операції Об'єднаних сил;

6) високий рівень ідеологічної, патріотичної та професійної підготовки військовослужбовців і працівників Державної прикордонної служби України (далі – ДПСУ) та інших органів сектору безпеки і оборони на основі підвищення рівня їх правосвідомості та правової культури;

7) наявність досконалої, гнучкої, результативної та справедливої системи юридичної відповідальності щодо порушників законодавства з прикордонних питань;

8) належна мотивація персоналу ДПСУ та інших державних органів забезпечення прикордонної безпеки щодо якісної правореалізаційної діяльності та суспільно корисної його орієнтації з метою формування у військовослужбовців і працівників антикорупційної свідомості;

9) забезпечення дієвого соціального і правового захисту особового складу правоохоронних органів і військових формувань України з метою створення реальної атмосфери захищеності його від зовнішніх і внутрішніх негативних впливів [9, с. 89–90].

Підсумовуючи викладене, варто зазначити, що ефективність МПР суспільних відносин у сфері прикордонної безпеки України виступає певним результатом дотримання низки як загальних, так і специфічних умов, притаманних досліджуваній сфері.

Список використаних джерел

1. Афанасьев В. С. Обеспечение законности: вопросы теории и практики (по материалам органов внутренних дел) : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.01. Москва, 1993. 40 с.

2. Скаун О. Ф. Теорія права і держави : підручник. 4-те вид. Київ : Алерта, 2016. 528 с.

3. Панчук І. О. Правосвідомість як фактор утвердження демократичних основ державного та суспільного ладу України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Ун-т економіки та права «Крок». Київ, 2015. 219 с.

4. Актуальні проблеми теорії держави та права : навчальний посібник / Є. В. Білозьоров та ін. ; за заг. ред. Є. О. Гіди. Київ : ФОРМ-Літкан, 2010. 260 с.
5. Жинкин С. А. Психологические проблемы эффективности права : монография. Санкт-Петербург : Юридический центр-Пресс, 2009. 376 с.
6. Куракін О. М. Механізм правового регулювання: теоретико-правова модель : дис. ... докт. юрид. наук. : 12.00.01. Харків, 2016. 436 с.
7. Гальчук Р. Л. Механізм правового регулювання пограничної діяльності: сутність, структура і критерії ефективності : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Белгород, 2008. 188 с.
8. Якутова М. А. Механізм правового регулювання межбюджетних відносин держави і муніципальних образів в Російській Федерації : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.14 : Москва, 2004. 216 с.
9. Ганьба О. Б. Правові відносини у сфері прикордонної безпеки України: теоретичні і прикладні проблеми : монографія. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2020. 448 с.

ІВАНЧУК Наталія Віталіївна,
старший науковий співробітник відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У СИСТЕМІ ВЗАЄМНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОСОБИ І ДЕРЖАВИ

Провідну роль у змісті соціальної відповідальності відіграє юридична відповідальність, що пронизує зміст взаємної відповідальності особи і держави. Як вважає В. С. Венедіктов "... ключ до правильного розуміння юридичної відповідальності дає поняття соціальна відповідальність".

Юридична відповідальність – це фундаментальне поняття юриспруденції, в якому чітко виражена сутність права, найважливіші риси взаємної відповідальності особи і держави.

Аналіз наукової літератури показує, що не тільки вчені-фахівці загальної теорії держави та права у своїх працях приділяють пильну увагу розробці поняття "юридична відповідальність", й фахівці інших наук.

До недавнього часу проблеми юридичної відповідальності досліджувалися у відриві від поняття соціальної відповідальності. Сьогодні такий підхід вважається методологічно неправильним, він не сприяє науковому обґрунтуванню змісту юридичної відповідальності в демократичному суспільстві.

У демократичній, соціальній, правовій державі поняття "юридична відповідальність" полягає в обов'язку індивіда діяти відповідно до вимог